

Naslovi publikacij so pa sledeči: »Rad« (dozdaj so izšle že 203 knjige), »Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena« (izšlo dozdaj 19 knjig), »Djela Jugosl. akademije« (dozdaj 24 knjig), »Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium« (dozdaj 36 knjig), »Starine« (dozdaj 34 knjig), »Stari pisci hrvatski« (do letos 23 knjig), »Codex diplom. regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae« (doslej 11 knjig), »Riječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika«, urejuje dr. Tomo Maretić (izšlo doslej 32 zvezkov), »Prinosi za hrvatski pravopovjestni rječnik« (doslej 5 zvezkov), »Monumenta historico-juridica« (že 10 knjig); prav v zadnjem času je Akademija začela izdajati še dve novi publikaciji: »Prirodoslovna iztraživanja Hrvatske i Slavonije...« (izšel 1. zvezek) in pa: »Izvešća o raspravama matematičko-prirodoslovnoga razreda.« Zvezek 1. izšel januarja 1914. Končno izide še vsako leto »Ljetopis akademije«, doslej 28 letnikov. Torej enajstorico raznih zbornikov — v 20 in več knjigah — izdaja leto za letom Akademija; lahko se meri glede znanstvenega delovanja z vsako tako kulturno družbo na svetu. (Poleg Akademije deluje še Matica Hrv., ki izda vsako leto do 10 knjig.)

Pred seboj imam 201. in 203. knjigo »Rada«; napolnila sta ji s svojimi doneski hist.-filol. in filozof.-jur. razred. V 201. knjigi ima najprej besedo dr. Milana Šenoa: Doseljivanje tujinaca u Srijem (str. 1—13). Čudav svet ti je ta slavonski Srijem! Lepi, plodni kraji, a Sremec mestoma na svojih tleh ni več gospodar; mesto Ruma n. pr. ima nemški obč. zastop. Kakó je to prišlo? Pisatelj razmotriva dejstvo, kakó so se polagoma v sremsko županijo priseljevali Nemci, Madjari, Slovaki in Rusini, katerih je sedaj 16% ozir. 7%, 3% in 1%; priselilo se je sicer tudi nekaj drugih narodnosti na ta blagoslovljena tla (Čehi, Slovenci, Talijani, Rumuni in cigani), toda ti vsi skupaj tvorijo komaj 2% priseljencev. — Spis dr. Körblera »Latinske pjesme Luke D. Sorga i avstrijska censura godine 1847« str. 14—46 nas vodi doli v Dubrovnik; dubrovniško slovstvo je cvetelo že v 15. in 16. stol., in okoli l. 1800. še ni ovenelo, dà, sinovi dubrov. patricijev so zlagali čisto pravilne »poslanice« celó v klasični latinščini. Tak patricij je bil Luka Sorgo (1776—1865). Ko je na starost hotel izdati svoje — latinske — poezije, mu je stroga cenzura (cenzor Vitezić, pozneje zaslužni krški biskup dr. Iv. Jos. Vitezić) črtala vse izraze, ki bi le oddaleč spominjali na nekdanjo republ. svobodo Dubrovnika, n. pr. izraz »patricij«. — Dr. Iv. Strohala: »Bratstva (bratovštine) u starom Trogiru.« Zanimiv prinos h kulturni zgodovini (srednjega veka), zlasti v Dalmaciji! Proti premoči plemstva (nobili) so se plebejci organizirali v cerkvenih bratovščinah, katerih »župani« (načelniki) in odborniki so bili nekakšni tribuni plebis, ljudski zastopniki. Plemstvo je bilo ljut boj proti juridičnim svoboščinam bratstev. — Dr. Iv. Kasumović nadaljuje svoje raziskavanje, kakó je študij grških in latinskih klasikov vplival na dubrovniške lirike: Cavčića (1486—1576), Nalješkovića († 1587), Pelegrinovića, Bobaljevića, Bunića, Mažibradića, Burešića (str. 177—227); dalje v 203. knjigi Rada vpliv na Dinka Ranjino (1536—1607) ter Dinka Zlatarića (1558 do 1610 ?) str. 157—245. — Vladoje Dukatec njuje v 203. knj. Rada književno-prosvetno delo slavonskega župnika-rodoljuba Adama Filipovića (1782 do 1871). Zase velik ascet in spoštovan od ljudi kakor

»svetac«, je budil slavonski narod iz dremeža na vse načine; skoro bi ga imenoval slavonskega Valentina Vodnika: kakor je Vodnik s svojo »Pratiko« budil Slovence, takó je Filipić od l. 1822. pa do svoje smrti izdajal »Slavonski kalendar« s poučno in zabavno vsebino, v prozi in verzih. (Str. 1—127.) — Tajnik Akademije dr. Av. G. Musić je priobčil učeno razpravo iz skladnje hrvatskega ali srbskega jezika, namreč o vprašalnih stavkih, o takozvanem razstavnem vprašanju. (Knj. 203.) — Iz razprave: »Dvije slavenske junačke pjesme« (Rad, knj. 203., str. 246—252) izvemo, da imajo najlepši epos v novejši jugoslovanski književnosti Bolgari, in sicer je to Кръвава песенъ (Krvava pesem), katero je zložil prerano umrlj bolgarski pesnik Penčo Slavejkov († 1913, junija meseca, ob jezeru Lago di Como). Dejanje epa se godi l. 1876. na Balkanu, v mestu Kamengradu (= Panadjurište), kjer ognjeviti vodja Benkovski vodi vstajo proti Turkom, ki jo pa ti brzo zadušé; zdi se, da narod nikdar ne zadobi zaželjene svobode; toda spomladi 1877 prekorajijo Rusi prelaz Šipko in osvobojenje se bliža. — Pisatelj razpravice (član-dopisnik Alfred Jensen, šved) skuša dognati, v koliko je vplival na Slavejkova Poljak Adam Mickiewicz s svojim epom »Pan Tadeusz«.

Dr. J. D.

Dr. B. Krnic: Ivan Pastor Zagrepčanin, politički agent kralja Ferdinanda I. (Rad. 201, str. 67—174). Ko je bil izvoljen Ferdinand I. za ogrskega in hrvatskega kralja, se je moral bojevati s pristaši svojega nasprotnika, protikralja Ivana Zapoljskega, in z zaščitnikom njegovim, turškim sultanom Selimom II. Med Ferdinandovimi zaupniki zavzema odlično mesto Ivan Pastor, čigar oče je bil prišel koncem 15. stoletja iz Florence v Zagreb; kakor oče, je bil tudi Ivan Pastor trgovec, zelo ugleden v Zagrebu. Ferdinandovi poveljniki so z njim občevali in Ferdinand mu je poverjal važne politične misije. Tako je šel Pastor spomladi 1529 v Dubrovnik, da bi poizvedoval o nameravanem vpadu Turkov na Ogrsko in o istočasnih namerah Benečanov, Turkom zaveznikov. Po porazu krščanske vojske pri Osjeku l. 1537. (pod poveljstvom Iv. Kacijanarja) je Pastor po naročilu Ferdinandovem poizvedoval o usodi cesarskih vojakov in častnikov, osobito grofa Lodrona, odpeljanih v turško ujetništvo.

Fr. K.

Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, vol. XXXV.: Monumenta Habsburgica regni Croatiae, Dalmatiae, Slavoniae, vol. I. Zagreb 1914. Zbral in uredil Emil Laszowski. Akademija je začela leta 1912. izdajati akte za zgodovino hrvaških deželnih zborov od leta 1526. dalje. Pri nabiranju arhivalnega materiala za ta zbornik so našli mnogo važnih, do sedaj še neznanih aktov, ki pojasnjujejo politično zgodovino Hrvaške od one dobe dalje, ko so Hrvati izvolili Habsburžana Ferdinanda I. za svojega kralja. Zato je jugoslovanska akademija sklenila, da izdaja akte, ki obravnavajo saborske razprave, v posebnem zborniku (Acta comitialia), vse ostale pa objavlja v Monumenta Habsburgica. Prvi zvezek zadnjega zbornika obsega akte od 1526 do 1530. Laszowski je izdal 508 aktov, ki so shranjeni v arhivih na Dunaju, v Ljubljani in Zagrebu in ki povečini dosedaj še niso bili objavljeni. Skoro vsi akti so dobesedno natisnjeni, samo pri nekaterih manj važnih se je odločil pisatelj za regeste. Za hrvaško politično zgodovino, turške vojne in naselitev Uskokov v Žumberku so ti akti zelo važni.

Fr. Komatar.